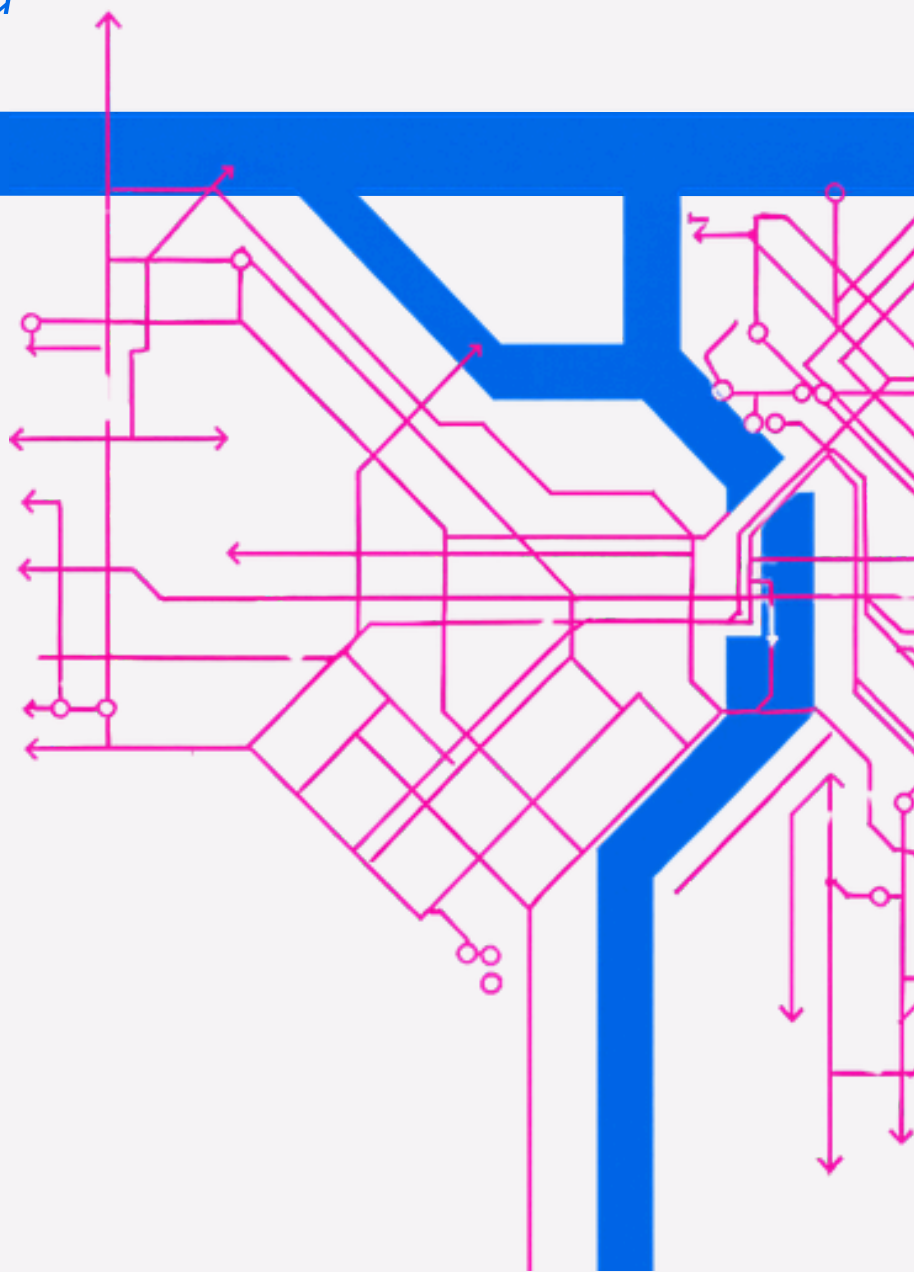

KOLIKO JE SIGURNA TVOJA VOŽNJA?

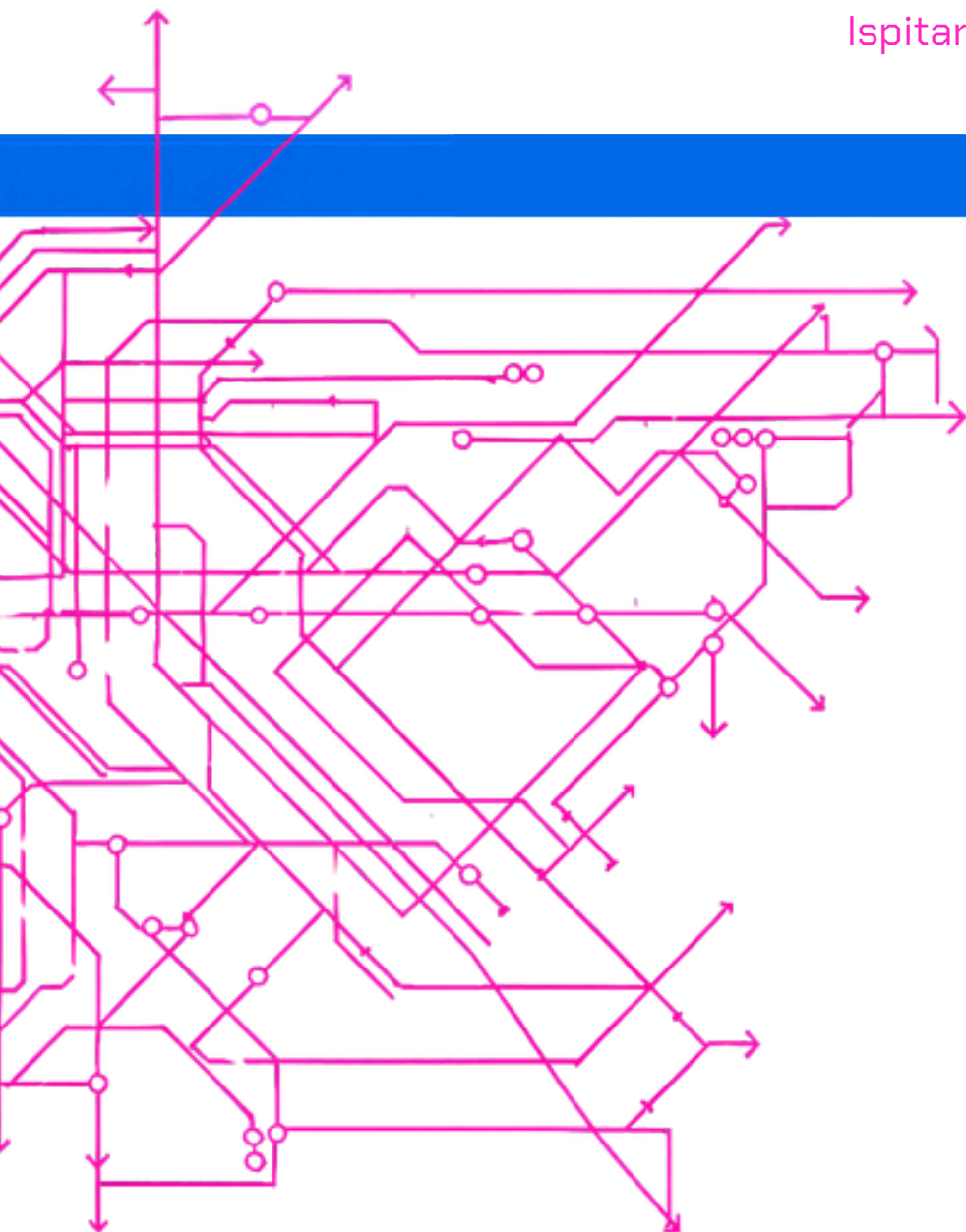
*Istraživanje o seksualnom uznemiravanju,
napadima i bezbednosti žena u javnom
prevozu u Beogradu*

Puno ljudi je izašlo i ušlo u prevoz, kuckala sam poruku drugarima i nisam obraćala pažnju na to ko gde stoji. Žena me je dotakla po ruci i rekla da stanem pored nje, oko metar dalje u prostor bez sedišta na sredini busa. Odmah sam se premestila i pitala je šta nije u redu. Rekla mi je da se čovek zalepio za mene, stajao je tik iza, što ja nisam ni primetila. Odgovorila sam da je gužva i da nije neobično. A ona mi je odgovorila da nema razloga da stoji TOLIKO blizu.

Osećala sam se zbunjeno i bezbedno zbog te žene. Tek kad sam stigla u stan, shvatila sam da je moglo da se desi da niko ne odreaguje i da je taj čovek mogao da me prati do kuće posle. Od tad uvek gledam ko je gde u busu i tek kad procenim da je sve ok, odgovaram na poruke ili nešto tako.

Ispitanica 85, 22 godine, veče

Puno ljudi je izašlo i ušlo u prevoz, kuckala sam poruku drugarima i nisam obraćala pažnju na to ko gde stoji. Žena me je dotakla po ruci i rekla da stanem pored nje, oko metar dalje u prostor bez sedišta na sredini busa. Odmah sam se premestila i pitala je šta nije u redu. Rekla mi je da se čovek zalepio za mene, stajao je tik iza, što ja nisam ni primetila. Odgovorila sam da je gužva i da nije neobično. A ona mi je odgovorila da nema razloga da stoji TOLIKO blizu.

Osećala sam se zbunjeno i bezbedno zbog te žene. Tek kad sam stigla u stan, shvatila sam da je moglo da se desi da niko ne odreaguje i da je taj čovek mogao da me prati do kuće posle. Od tad uvek gledam ko je gde u busu i tek kad procenim da je sve ok, odgovaram na poruke ili nešto tako.

Ispitanica 85, 22 godine, veče

ISTRAŽIVANJE O SEKSUALNOM UZNEMIRAVANJU, NAPADIMA I BEZBEDNOSTI ŽENA U JAVNOM PREVOZU U BEOGRADU

Javni prevoz u Beogradu trebalo bi da bude najobičniji deo urbanog života: uđeš, voziš se, stigneš gde treba. Za žene to nikada nije samo to. Svaki ulazak u autobus, tramvaj ili na stajalište nosi dodatni mentalni teret: da li će se neko zalepiti iza, da li će te neko „slučajno“ dodirnuti, da li će te neko pratiti nakon izlaska, da li će vozač reagovati ako nešto krene po zlu.

Zato analiziramo javni prevoz. Ne zato što žene osećaju da nešto nije u redu, nego zato što naša iskustva uporno pokazuju da nasilje nije incident nego obrazac. Žene su u prevozu posebno izložene zato što se nasilje dešava u prostoru koji je skučen, nepredvidiv i često bez mogućnosti da se potraži pomoć, prostoru u kojem pasivnost okoline postaje pravilo.

Ova analiza je nastala iz potrebe da se glas žena koje svakodnevno koriste javni prevoz više ne prećutkuje, relativizuje ili briše. Sakupljena iskustva jasno pokazuju ono što gradske institucije retko priznaju: autobusi, trole, tramvaji i stajališta nisu neutralni prostori, već mesta na kojima devojčice, devojke i žene iz dana u dan doživljavaju seksualno uznemiravanje, praćenje, napade i zastrašivanje.

U analizi prikazujemo obrasce nasilja, od dobacivanja i dodirivanja, preko egzibicionizma i masturbiranja u prisustvu putnica, do pokušaja silovanja. Beležimo gde se to događa, u koje doba dana, kako reaguju drugi putnici, šta rade (ili ne rade) vozači, i kako žene nakon svega nose posledice u telu, psihi i svakodnevnom životu.

Ovo nije analiza izolovanih incidenata. Ovo je slika stvarnosti u kojoj žene planiraju rutu prema osvetljenosti, biraju sedišta prema izlazima, prave strategije bekstva i putuju sa ključevima u ruci, samo zato što gradski prevoz ne garantuje osnovnu bezbednost putnicama.

Analiza nastaje u okviru inicijative Tvoja karta za sigurnu vožnju, sa jasnom namerom: da nasilje postane vidljivo, da se preuzme odgovornost i da javni prevoz u Beogradu postane prostor u kojem žene mogu da se kreću bez straha. Nasilje u javnom prevozu nije lični problem žena.

To je bezbednosni i politički problem grada.

KOLIKO JE SIGURNA TVOJA VOŽNJA?

Javni prevoz u Beogradu nije samo prostor za kretanje, već i prostor u kome žene stalno procenjuju svoju bezbednost i sigurnost. Nasilje koje doživljavaju nije jedan događaj, nije incident, već čitav niz ponavljajućih obrazaca koji se protežu od bezazlenih komentara do otvorenih seksualnih napada. Upravo ta učestalost čini da se žene osećaju kao da nikada nisu same, ali nikada nisu ni dovoljno bezbedne.

Ova analiza zasniva se na kvalitativnoj metodologiji. Cilj joj nije da prebroji incidente, već da ih opise, razloži i pokaže kako žene prepoznaju, doživljavaju i preživljavaju nasilje u javnom prevozu. Kvalitativni pristup omogućava da čujemo nijanse, emocije, strah, gađenje, bes i dugoročne posledice, sve ono što brojke same ne mogu da ispričaju.

Podaci su prikupljeni od proleća do jeseni 2025. godine, kroz anonimni upitnik i otvorena svedočenja žena i devojaka koje koriste javni prevoz u Beogradu i uže van njega. Ukupno je prikupljeno 76 iskustava koja se tiču javnog prevoza, a koja su zatim analizirana prema tipu nasilja, okolnostima i obrascima ponavljanja.

Analiza obuhvata i osnovne kontekstualne podatke, koji dodatno osvetljavaju prirodu rizika pokazuje učestalost napada...

... po danima u nedelji:

- Radni dan: 73,24%
- Vikend: 5,63%

... po dobu dana:

- Jutro (06–12h): 15,49%
- Popodne (12–17h): 36,62%
- Veče (17–22h): 36,62%
- Noć (22–06h): 11,27%

Ovi brojevi već sami govore: najveći deo nasilja se događa u vreme kada žene najčešće putuju zbog škole, fakulteta, posla ili obaveza. Dakle, u vreme kada bi bezbednost trebalo da bude najmanji problem.

Najčešći oblici nasilja u prevozu prate jasnu logiku jer nasilnici koriste gužvu, kaos, pasivnost okoline i činjenicu da žena najčešće nema gde da ode.

Počinje pogledima i komentarima, zatim prelazi na verbalne uvrede, pokazivanje genitalija, masturbiranje pred ženama, dodire po telu, praćenje nakon silaska iz vozila, a u nekim slučajevima i eksplicitne pokušaje seksualnih napada i silovanja.

Ono što se spolja vidi kao incident u stvarnosti je šira slika žena koje u prevozu vode stalnu borbu da prepoznaju opasnost, da procene kako da se zaštite i da same nose posledice tuđeg nasilja.

Na osnovu 76 prikupljenih iskustava seksualnog uznemiravanja u javnom prevozu i okolini, možemo jasno izdvojiti najčešće oblike nasilja:

- verbalno seksualno uznemiravanje,
- egzibicionizam,
- masturbiranje u prisustvu žena,
- praćenje i uhođenje,
- seksualno uznemiravanje dodirima,
- seksualni napadi i pokušaji silovanja,
- višestruka i dugogodišnja viktimizacija.

Ova iskustva nisu preuveličavanje, nisu loša procena, nisu umišljanje. Ona dosledno pokazuju da javni prevoz za žene nosi rizik koji se ne može objasniti individualnim incidentima, već sistemskim problemom – nasilje je normalizovano, a reakcije okoline najčešće izostaju.

Zato je važno da imenujemo svaki oblik nasilja, slikovito ga prikazemo kroz iskustva devojaka i žena i jasno pokažemo šta svakodnevno trpimo u vožnji koja bi trebalo da bude najobičniji deo života.

Verbalno seksualno uznemiravanje u javnom prevozu i na stajalištima je svako neželjeno obraćanje, komentar ili komunikacija seksualnog sadržaja koja ima za cilj ili posledicu da devojčicu, devojku ili ženu ponizi, zastraši, seksualizuje ili učini da se oseća nelagodno, ugroženo ili omalovaženo tokom kretanja kroz javni prevoz ili čekanja na stajalištu.

Verbalno seksualno uznemiravanje obuhvata:

- komentare o telu, izgledu ili seksualnosti upućene u autobusu, tramvaju, troli ili dok žena stoji na stanici
- šale, doskočice i dvosmislice sa seksualnom konotacijom, naročito kada je žena fizički ograničena prostorom vozila
- neprimerena dobacivanja i komplimente koji nisu traženi, dok žena ne može da se skloni ili utiče na situaciju
- vulgarnosti, seksualno eksplicitne uvrede i prozivke usmerene na seksualizaciju žene
- pritisak da govori o seksu, intimnosti ili svom telu, iako to ne želi

Verbalno seksualno uznemiravanje je jedan od najčešćih načina na koji žene u Beogradu dobijaju poruku da nisu dobrodošle u javnom prostoru. Ono počinje *bezazlenim* komentarima, pitanjima koja niko nije tražio i opaskama o telu ili izgledu, a vrlo brzo pređe u otvorene seksualne uvrede i zastrašivanje.

U prevozu, žena ne može da ode, ne može da se skloni i često ne zna koliko je muškarac koji joj dobacuje opasan. Zato ova vrsta nasilja ostavlja jak osećaj nelagodnosti, i u telu i u sećanju. Mnoge žene kasnije pokušavaju da objasne same sebi šta se desilo, ali istina je jednostavna: ovo nije flert, nije kompliment i nije *bezazleno*.

Stariji čovek, po slobodnoj proceni rekla bih da je stariji od mojih roditelja, prilazi da pita na kojoj smo stanici, negde oko 21h, već mrak iako je relativno rano. Ja mu odgovaram, jer zašto ne bih, on me nudi cigarom. Ja kažem neću, a on samo kaže "Ne pušiš? A je l' voliš da pušiš kurac?" Ja mu kažem da se skloni, on nastavlja da mi govori da "žene to vole". Ja već besna kažem "Rekla sam vam koliko stanica do Pančevca, sad se sklonite", ne znam zašto i dalje persiram!?! On pita "A je l' imaš nekog?" Ja: "Završili smo razgovor", posle toga me tata zove; ja pojačam malo ton, čim je čuo da pričam s nekim povukao se. Bakzuz je sišao na istoj stanici, čekala sam da se udalji i nastavila dalje.

Ispitanica 92, 30 godina, veče

Dešavalo se na Zelenom Vencu, išla tamo u srednju i redovno dobacivanje seksualno eksplicitnih komentara od starijih muškaraca, koji uglavnom napuste onu kladžu pored stanice odmah, ili nabacivanje pijanih likova uglavnom u dvadesetim nakon odbijanja i dranje kad ih odbiješ, pokušaji da te dodiruju pod raznim izgovorima i slično. Oni su se valjda vraćali iz izlaska kad sam ja dolazila u srednju.

Ispitanica 27, srednjoškolski uzrast, popodne

Nije bilo mesta u ostatku busa, pa sam stala kod vozača. Prvo je krenuo da mi daje komplimente za sminku i frizuru, šta sam ja kulturno ignorisala, zatim je krenuo da navaljuje da uzme moj broj telefona, što sam opet ignorisala. Us paničila sam se jer je na fascikli koju sam nosila pisalo ime mog faksa i moje ime i prezime, mislila sam da će da me prati do faksa ili stanice. Mislila sam da je ovo samo jedan incident, međutim, sutradan sam, ne gledajući, slučajno ušla u isti bus koji je vozio isti vozač, opet je bila gužva i nisam obraćala pažnju na koja vrata ulazim. Tada je bio još napadniji i insistirao je da me vodi na večeru, kada sam rekla da imam dečka rekao je: "Neće valjda da mu smeta." Izašla sam na sledećoj stanici ali je narednih nekoliko nedelja dečko morao da me prati na bus da ne naletim na istog lika. Takođe me je otprilike u istom vremenskom periodu na istoj liniji neki deda nazivao kurvetinom jer sam ga ignorisala. Prisutni momci u busu nisu reagovali, toliko o "muškarcima zaštitnicima". Osećala sam se dehumanizovano.

Ispitanica 86, nepoznat uzrast, popodne

Egzibicionizam u javnom prevozu i na stajalištima je oblik seksualnog uznemiravanja i nasilja u kome osoba namerno izlaže svoje genitalije devojčici, devojci ili ženi bez njenog pristanka, koristeći gužvu, ograničen prostor vozila ili izolovanost stajališta da bi žrtvu zastrašila, šokirala ili seksualizovala protiv njene volje.

Ključni elementi **egzibicionizma** u kontekstu javnog prevoza su:

- izlaganje genitalija je namerno i potpuno neželjeno
- žrtva je izložena šoku, strahu, gađenju ili dubokoj nelagodi

- počinitelj često bira trenutke kada je žena fizički „zarobljena“ u autobusu, tramvaju ili na stajalištu, kako bi pojačao osećaj bespomoćnosti
- cilj je vrlo često izazivanje straha, demonstracija kontrole ili seksualno uzbuđenje kroz reakciju žrtve
- nema fizičkog dodira, ali psihičke posledice su ozbiljne: anksioznost, osećaj ugroženosti, gubitak sigurnosti u javnom prostoru i dugotrajan stres

Egzibicionizam u javnom prevozu uglavnom izgleda bezopasnije od fizičkog kontakta samo zato što se nasilnik ne približava žrtvi rukama. Ali žene vrlo dobro znaju da nema ništa manje nasilno u trenutku kada muškarac namerno izvadi polni organ pred njima. To je udar na osećaj bezbednosti, ali i poruka moći.

U praksi, to često izgleda tako da muškarac otkopča pantalone u prolazu, u autobusu ili na stajalištu, stane pred ženu ili grupu devojaka i počne da se dodiruje. Nekad se samo okrene ka njima, nekad stane na stepenik iznad pa spusti pogled kao predator. Često se smeška, jer zna da žene paralizuje šok i gađenje, a publika uglavnom okreće glavu.

Žene reaguju različito: neka pobegne, neka se zaledi, neka povisi ton, neka psuje. Ali svaka, bez izuzetka, govori o istoj vrsti straha, onom koji vam kaže da ovakvo ponašanje može biti uvod u nešto gore. I da su, opet, same.

Bile smo drugarica i ja u tramvaju i pre nego što su se vrata tramvaja zatvorila neki stariji čovek je otvorio svoj mantil i pokazao polni organ. Osećala sam se uznemirujuće i zgroženo, zatečeno, jako neprijatno.

Ispitanica 29, 22 godine nepoznato doba dana

Pela sam se uz stepenice sa drugaricom, čovek je silazio, nama u susret. Na susretu je skinuo pantalone, uhvatio se za polni organ i uperio ga u nas. Osetila sam kao da mi je kamen pao u želudac i taj osećaj me nije napustio narednih pola sata najmanje, kada sam uveliko bila daleko od lica mesta. Nisam bila svesno uplašena jer sam znala da sam daleko, ali mi je doslovno fizički bilo loše.

Ispitanica 74, 25 godina, popodne

Masturbiranje u prisustvu žena u javnom prevozu i na stajalištima je oblik seksualnog nasilja u kome počinitelj namerno izvodi masturbaciju pred devojčicom, devojkom ili ženom bez njenog pristanka, koristeći gužvu, ograničen prostor vozila ili izolovanost stajališta da bi žrtvu zastrašio, šokirao, ponizio ili seksualizovao protiv njene volje.

Kada govorimo o **masturbiranju u prisustvu žena** u javnom prevozu, važno je da znamo:

- radnja je namerno izvedena i potpuno neželjena
- žrtva je prisiljena da posmatra čin koji joj izaziva strah, gađenje ili parališuću nelagodu
- počinitelj koristi ograničen prostor autobusa, tramvaja ili izolovanost stajališta da ostvari kontrolu i dominaciju
- cilj je često demonstracija moći nad ženom ili uzbuđivanje reakcijom koju ne može da izbegne
- nema fizičkog dodira, ali posledice su ozbiljne: šok, anksioznost, osećaj opasnosti i dugotrajno narušeno poverenje u bezbednost javnog prevoza

Masturbiranje u prisustvu žena je oblik seksualnog nasilja koji mnoge žene u Beogradu doživljavaju na ulici, u prolazima, na stanicama i u autobusu. Muškarac namerno izvadi polni organ i počne da se samozadovoljava dok gleda u ženu ili devojčicu, računajući na njen šok, strah i činjenicu da najčešće nema kuda da pobegne.

On nije čudan lik niti je ovo gadna scena, već trenutak u kojem žena shvata da je neko svesno izabrao da je seksualizuje, ponizi i zastraši u prostoru koji bi trebalo da bude javan i bezbedan. Posebno je važno što se ovakve situacije često dešavaju noću, u podzemnim prolazima, na mestima sa slabom vidljivošću, ali i u sred bela dana, usred javnog prevoza, pred drugim putnicima i putnicama koji uglavnom čute.

Posledice po žene su strah, gađenje, osećaj zarobljenosti i velika krivica što nisu reagovale drugačije, iako su zapravo preživele situaciju koja je objektivno opasna. Iskustva žena jasno pokazuju da masturbiranje u prisustvu žena nije incident nego obrazac nasilja koji menja način na koji žene doživljavaju grad i svoje kretanje kroz njega.

Prolazila sam kroz prolaz za pešake ispod Autokomande gde je osim mene bio samo jedan muškarac koji je stajao i masturbirao. Osim što je bio u prolazu, nije se krio, bio je okrenut ka pravcu odakle dolaze ljudi. Pogledao me i nasmejao se čim me je uočio i nastavio je da me gleda dok nisam izašla iz prolaza. Kada sam procenila da je sigurno, krenula sam da trčim ka autoputu gde me je drug pokupio kolima. Iako mi se taj muškarac nije obratio niti me dodirnuo, osetila sam ogroman strah zbog situacije u kojoj se nalazim, najviše jer nisam znala šta će sledeće da uradi, a ja sam bila sama i nije bilo drugih ljudi oko nas. Dugo mi je trebalo da osvestim da je to što mi se dogodilo takođe seksualno uznemiravanje. Prijavljujem ovde jer ne želim da se ponovi nijednoj ženi, kao što sam to ispričala drugaricama i rekla im da ne prolaze kroz taj prolaz, iako alternativni putevi u okolini nisu mnogo bolji.

Ispitanica 23, 22 godine, jutro

Bila sam sa drugaricom na Trgu, sele smo nakon izlaska, imale smo još pola sata do noćnog autobusa. Primetila sam starijeg čoveka kako seda na klupu par metara od nas, okrenut ka nama. Sve vreme sam bacala pogled za svaki slučaj dok nisam primetila da se samozadovoljava gledajući u nas. Zbunila sam se jer mi se to nije ranije desilo ali smo svakako vrlo brzo krenule, a on je krenuo za nama. Pustile smo korak do stanice 27 i ušle u autobus, a on je ušao za nama. Prvo je seo na sedišta iz nas i dahtao, a kada smo se pomerile on je seo na sedišta malo dalje, koja gledaju na nas. Dogovorile smo se da ja pođem sa njom do Mirijeva da se ne bismo razdvajale. On se, čini se uspavao, a kada smo izašle iz autobusa probudio se i gledao nas kroz prozor.

Drugarica i ja smo krenule na proslavu kod drugarice. Sedele smo u troli kod poslednjih vrata na sedištima koja su u kompletu sa još dva naspramna sedišta.

Čovek u 50im je ušao, seo prekoputa nas. Prvo je dugo piljio, a onda gotovo neprimetno otkopčao šlic i pesnicom zaklonivši svoj polni organ, krenuo da se zadovoljava. Drugarica se ukočila od straha, toliko da sam je maltene izgurala iz sedišta koje je bilo do prolaza. Izašle smo par stanica pre nego nam je bilo potrebno. I prvo stajale ćutke, ona i dalje smrznutog lika, ja zabrinuta za nju već potisnuvši šta se dogodilo unutra. Osećala sam ogroman strah, sećam se tog grča u grudima, opet, vrlo brzo sam ušla u bežanje, onda zabrinutost za drugaricu. Kad je strah popustio, nastupio je ogroman bes. Htela sam da se izvrištim tu ispred BDP-a. Dogadaj sam maltene zaboravila, setila sam ga se čitajući o mehanizmima preživljavanja i iskočila mi je samo slika nas dve, ona u zamrznutom modu, ja u beži modu i trebao mi je trenutak da se prisetim gde smo to bile i što smo ušle u te mehanizme.

Ispitanica 106, 22-23 godine, veče

Seksualno uznemiravanje dodirom u javnom prevozu je oblik seksualnog nasilja u kome počinitelj koristi gužvu, kretanje vozila ili blizinu drugih putnika i putnica da bi namerno dodirivao ženu, bez njenog pristanka, na seksualan ili intiman način.

Seksualno uznemiravanje dodirom obuhvata:

- dodirivanje zadnjice, kukova, grudi ili butina u prolazu koje je sve osim prolaza
- stajanje toliko blizu da žena oseća genitalije počinioca naslonjene na svoje telo
- namerno trljanje o ženu dok autobus koči, ubrzava ili skreće
- ubacivanje ruku između tela u gužvi gde ruka nema nikakvo opravdanje da bude
- slučajno dodirivanje koje se ponavlja svaki put kada se vozilo pomeri
- stvaranje pozicije iz koje žena teško može da se pomeri bez rizika da padne ili ugrozi svoju bezbednost

Seksualno uznemiravanje dodirom je najrasprostranjeniji oblik nasilja u javnom prevozu i jedan od onih koje žene najteže racionalno objasne kada im se dogodi. Muškarac se namerno nasloni, nabije, trlja, dodirne, spusti ruku na butinu, uhvati za koleno, zadnjicu ili međunožje. Ponekad to radi u gužvi, skrivajući se iza mase koja ženi onemogućava da se pomeri ili skloni. Ponekad to radi u polupraznom vozilu, koristeći poziciju tela, stajanje iznad nje ili sedenje tik do nje.

Zajednički element svim ovim situacijama je jasan: žena zna da dodir nije slučajan. Zna to iz načina na koji muškarac reaguje kada ga pogleda, iz ritma njegovih pokreta, iz toga što ne ostavlja prostor, što se zalepljuje, što se vraća kad se ona pomeri.

Ovaj oblik nasilja se često umanjuje ili racionalizuje - možda je bila gužva, možda sam umislila, možda je nešto visilo iz torbe. Ali žene koje su doživele ove situacije govore o istoj stvari, o šoku, gađenju, paralizi, osećaju prljavštine, krivice i straha koji se zadrži danima, mesecima, godinama.

Drugarica i ja smo išle od mene busom na predavanja na fakultetu. Sećam se da je bilo nešto oko 13h i da je bila tolika gužva da mi nismo ni stajale zajedno, nego je bilo nekoliko ljudi između nas. Bio je neki hladan period i svi smo bili u debelim jaknama/kaputima. Stajali smo svi stisnuti ko sardine, ja sam se, sva iskrivljena, jedva držala vrhovima prstiju za šipku preko glava ljudi. U jednom trenutku sam osetila da me neko dosta agresivno dodiruje dole. Pokušavala sam da se sklonim, pomerim, okrenem, ali nisam uspela ništa; nisam imala kud u tolikoj gužvi. Nije bilo šanse da se pomerim ni za milimetar, a od gužve nisam mogla da vidim ni kome ta fantomska ruka pripada. Nisam čak mogla ni da se odbranim (tipa, da zgrabim tu ruku i odgurnem je ili bilo šta) jer smo toliko svi bili zalepljeni jedni uz druge. Samo sam stajala tako nemoćna i pokušavala da se izmigoljim dok nismo izašle iz busa.

Osećala sam se odvratno, napadnuto, zbunjeno, krivo. Sećam se da sam tada na prvu loptu, nakon izlaska iz busa, pomislila ma mora da se neko zbunio, ali me nije dugo držao taj zaključak. Neko je namerno i promišljeno iskoristio priliku prepunog busa da to uradi. Osećala sam se bespomoćno jer nisam mogla da se pomerim i da pobegnem, bila sam bukvalno zaglavljena i morala sam da istrpim, drugarica nije ni bila pored mene pa da joj nešto šapnem da mi pomogne ili tako nešto. Ovo, nažalost, nije bilo moje prvo iskustvo seksualnog uznemiravanja, ali mislim da me je toliko šokiralo jer je bilo u sred dana i, još važnije, toliko nekako perfidno. I, naravno, mesecima nakon toga sam se osećala - krivom. Zašto nisam viknula nešto, zašto nisam napravila frku, zašto nisam uspela da se sklonim, itd. Mučilo me je što se meni to desilo i mučilo me što je verovatno nastavio s tim I uradio to ko zna još koliko puta. Trebalo mi je baš dosta vremena da ne budem toliko oštra prema sebi i da prihvatim da sam realno bila dete od 19-20 godina koje se snašlo kako je znalo i umelo i koje ne može i ne mora da nosi tu ogromnu odgovornost da samostalno zaustavi jednog manijaka.

Ispitanica 71, 19-20 godina, popodne

Bila je jako velika gužva u prevozu, a ja sam se jedva držala za šipku, nisam mogla ni da mrdnem. Osetila sam kako mi se nešto konstantno tare o zadnjicu, pomislivši prvo da je u pitanju nečija torbica ili ko zna šta. Nisam mogla da vidim šta se dešava. Kada sam nakon nekoliko stanica uspela da skliznem na sedište i kada se malo razišla gužva, videla sam starijeg muškarca kako trlja svoj polni organ o zadnjicu mlade devojkje. Od šoka isprva nisam mogla da progovorim. Drugarica od ove mlade devojkje je shvatila šta se dešava i rekla joj je da se pomeri. One su počele da mu se smeju, verovatno ni one nisu mogle od šoka nažalost da odreaguju kako treba, bile su jako mlade, a ja sam ga pogledala u oči i on je samo izašao na stanici. Osećala sam se kao da se neki film odmotava pred očima i potpuno zamrznuto. Nisam mogla da poverujem u to šta gledam očima, kao i da se to meni dešavalo koji minut ranije. Prvo sam osetila šok, a zatim strah. Osećala sam se prljavo, kao da imam neku veliku ogromnu mrlju na sebi. Zatim sam osetila ogroman nalet besa i želju da opet vidim tog čoveka i udavim ga golim rukama. Zatim krivicu što nisam drugačije odreagovala. Tu krivicu osećam i danas.

Ispitanica 8, 24 godine, večer

Ušla sam u autobus na stanici kod II ekonomske. Tek sam krenula na fakultet. Stajala sam na vratima. Autobus je bio japanac što znači da na vratima su stepenice. Nosila sam starke, farmerke, belu majicu sa printom i sivi kardigan. U ruci sam držala fasciklu, veliku plavu tvrdo korice sa Winnie the Pooh printom. Na stanici između pijace i Vuka sam videla penis na svojoj dojci. Skamenila sam se. Nisam ništa rekla osim što sam povukla fasciklu preko sebe. On je bio stepenik iznad mene. Prestao je jer je jedna žena krenula da viče da prestane da stenje. I da se češe o nju. Rekao joj je šta je umislila dal je neka riba? Izašao je na sledećoj stanici kod Vuka a ja sam se vratila u autobus iz straha da ne budem sa njim u autobusu. To je bio moj prvi susret sa muškim polnim organom. Skamenila sam se, struja mi je prošla kroz celo moje biće. Strah i zanemlost i smrad... to je ono što je i dalje u meni. Par puta sam imala kontakt sa ljudima sličnog mirisa znoja i isti osećaj mi se vratio: Strah, tišina i struja. To iskustvo mi je ostavilo traume sa budućim partnerima i od toga je prošlo više od 16 godina ali je i dalje sveže kao da je juče bilo. Najviše što sam sebe krivila je ta tišina, dugi niz godina sam lagala da sam reagovala i pričala priču kao da sam ja reagovala a ne ta žena. Trebalo mi je mnogo vremena da se pomirim sa tim da je ok što sam se skamenila. Više od 10 godina sam krivila sebe, a kriva nisam bila. Samo mlada, nevina i u šoku.

Ispitanica 112, 18 godina, popodne

Seksualni napadi i pokušaji silovanja u kontekstu korišćenja javnog prevoza obuhvataju svako ponašanje u kome počinitelj pokušava da fizičkom silom, pretnjom, prisilom ili iskorišćavanjem izolacije primora ženu na seksualni čin protiv njene volje.

Seksualni napadi i pokušaji silovanja u kontekstu javnog prevoza u praksi obuhvataju:

- agresivno guranje u čošak autobusa ili tramvaja gde žena nema kuda da se skloni
- povlačenje žene ka vratima ili izlazu iz vozila u trenutku kada ima najmanje svedoka
- hvatanje, stezanje, držanje za ruke ili telo sa jasnom namerom da se uspostavi kontrola
- pokušaji da se žena izvuče iz vozila na stanici, naročito noću ili na manje prometnim linijama
- pokušaj skidanja odeće, štapanja, hvatanja ispod odeće ili pokušaj penetracije
- napadi na stajalištima, posebno tamo gde nema vidljivog obezbeđenja, svetla ili drugih putnika
- korišćenje mraka, praznih stajališta i trenutka kada žena izlazi sama da bi se napala s leđa

Seksualni napad je trenutak kada nasilje prestaje da bude uznemiravanje i prelazi u direktan napad na žensko telo. To su situacije kada muškarac pokuša da skine odeću, gurne ruku ispod haljine, uhvati za međunožje, napadne u prolazu, stepeništu, podzemnom, ili kada pokuša da izoluje ženu i fizički je kontroliše.

Ovo nisu situacije koje žena može da protumači pogrešno.

Ovo je pokušaj da se žena obori, kontrolira, učutka, uplaši i pokori.

Ženska iskustva pokazuju upravo to – brzinu kojom situacija eskalira, to da se napadi dešavaju i usred grada, u prevozu, u prolazima ispod stanica, u mraku i po danu. I da je granica između uznemiravanja i pokušaja silovanja mnogo tanja nego što društvo želi da prizna.

Sedela sam na sedištu kod zadnjih vrata. Bišon kog sam kratko fosterovala mi je bio u krilu. Muškarac ranih 30ih godina je seo pored mene. Pitao me je par pitanja o psu, odgovorila sam ljubazno na svako. Nakon toga pitao me je da li sme da ga pomazi, što sam dozvolila. Pomazio ga je po glavi, a onda je brzo spustio ruku na moju butinu i probao da je gurne ispod šire džemper-haljine koju sam nosila. Počela sam da vičem i da ga guram, niko mi nije pomogao, svi su okrenuli glavu. Odvratno, narušena mi je intima i sigurnost, osećala sam se ogoljeno i skoro pa prljavo. Preispitivanje, da li sam mogla drugačije, da li sam bila preljubazna. Najgore od svega je kada shvatiš da iako si u masi nisi siguran i sam si.

Ispitanica 109, 33 godine, popodne

Dok sam se pela uz stepenice ka stanici zgrabio me je od pozadi i krenuo da skida gaće. Nosila sam haljinu. Pričamo o vremenu posle druge smene škole, znači oko 8 uveče. Srećom sam se nogama izritala i gurnula ga. I otrčala gore i u bus. Posle sam pročitala da je uhapšen silovatelj na tom potezu, bivše vojno lice. Bila sam u jezivom strahu. Pritom sam ostala bez glasa. Kao da nisam mogla da govorim. Potpuno sam drugačije gledala na one scene iz filmova kad žene pri napadu ne mogu glas da izuste. Godinama posle sam imala traume kad mi neko pride od pozadi, tipa kad me drugarice iz fazona udare po guzi. Dan danas kroz prolaze i mračne ulice nosim ključeve i upaljač u ruci da mogu da zamahnem.

Ispitanica 36, 18-19 godina, večer

Pratio me je kad sam izašla iz autobusa, na stepeništu ka drugom stajalištu sam primetila da mi je suviše blizu, pa sam se pomerila da ga propustim, a čim sam se okrenula prema njemu snažno me je uhvatio za međunožje. Drala sam se iz sveg glasa i krenula da ga jurim pod naletom adrenalina, posle nekoliko metara sam skapirala da to uopšte nije pametno. Policajci koji su bili baš u blizini, vrlo blizu mog stajališta, su me saslušali nezainteresovano iako sam vidno bila potrešena... U prvom momentu sam bila šokirana i besna, posle sam bila preplavljena strahom. Tresla sam se celim putem ka kući.

Ispitanica 98, 25 godina, popodne

Praćenje i uhođenje u kontekstu javnog prevoza je obrazac ponašanja gde počinitelj namerno prati ženu tokom njenog kretanja kroz prevoz, poput ulaska u vozilo, tokom vožnje, i/ili izlaska iz vozila i puta ka odredištu, na način koji izaziva strah, nelagodu i osećaj ugroženosti.

Praćenje i uhođenje u kontekstu javnog prevoza obuhvata:

- ulazak u isto vozilo očigledno samo da bi joj se približio
- namerno zadržavanje u njenoj neposrednoj blizini tokom cele vožnje, uprkos tome što se ona pomera
- ustajanje i praćenje žene pri izlasku iz vozila čak i kada to nije njegoa stanica
- hodanje iza nje po ulici nakon izlaska iz prevoza, posebno ako menja tempo u skladu sa njenim kretanjem
- posmatranje, čekanje u blizini vrata autobusa ili tramvaja, naglo pojavljivanje kada pokuša da promeni pravac
- uporno pokušavanje da se uspostavi kontakt ili komunikacija uprkos ignorisanju

Praćenje žena u javnom prevozu ili nakon izlaska iz vozila jedan je od najopasnijih, ali i najčešće previđenih oblika nasilja. Žena obično krene da hoda brže, menja smer, pokušava da iskoristi (bolje) osvetljene ulice ili da se približi drugim ljudima, ali muškarac koji odluči da je prati retko odustaje odmah.

Ovo nije paranoja, nije umišljanje i nije preterivanje. Ovo je situacija u kojoj žena instinktivno prepoznaje rizik i pokušava da izbegne eskalaciju.

Praćenje najčešće počinje u autobusu: pogled koji se ne sklanja, muškarac koji ustaje kada žena ustane, koji izlazi za njom, kreće njenom ulicom, ili stoji preblizu na stanici i pravi se da je slučajno tu.

Za mnoge žene, najteži deo nije samo strah tokom samog praćenja, već i činjenica da su same, a da su ljudi oko njih svedoci koji čute ili se prave da ne vide.

Bila sam sa drugaricom na Trgu, sele smo nakon izlaska, imale smo još pola sata do noćnog autobusa. Primetila sam starijeg čoveka kako seda na klupu par metara od nas, okrenut ka nama. Sve vreme sam bacala pogled za svaki slučaj dok nisam primetila da se samozadovoljava gledajući u nas. Zbunila sam se jer mi se to nije ranije desilo ali smo svakako vrlo brzo krenule a on je krenuo za nama. Pustile smo korak do stanice 27 i ušle u autobus, a on je ušao za nama. Prvo je seo na sedišta iz nas i dahtao, a kada smo se pomerile on je seo na sedišta malo dalje, koja gledaju na nas. Dogovorile smo se da ja pođem sa njom do Mirijeva da se ne bismo razdvajale. On se, čini se uspavao, a kada smo izašle iz autobusa probudio se i gledao nas kroz prozor. Osećala sam se zbunjeno, uplašeno, bespomoćno.

Ispitanica 90, 21 godina, noć

Vraćala sam se sa rođendana iz Studenjaka, trebalo je da promenim prevoz kod Sava centra. Nosila sam haljinu i dugačku jaknu. Preko puta mene je seo čovek koji mi je gledao u noge i kolena sve vreme i neprijatno se oblizivao. Mislila sam da sam umislila i htela testiram. Ustala sam i stala kod vrata, praveći se da cu da izađem na sledećoj stanici, a ako sam umislila, svakako ću samo ostati na toj stanici i tu sačekati prevoz. Ustao je i on i stao ispred drugih vrata. Kada samo stali, ja sam izašla, izašao je i on za mnom i krenuo ka meni. Pre nego da je autobus krenuo ja sam uletela nazad, a on je ostao na stanici da urla i psuje za mnom, govoreći mi da sam kurva i svakakve druge grozote. Prvo mi je bilo neprijatno. Kada sam shvatila da oko nas dvoje u busu nema baš mnogo ljudi, i to su uglavnom žene, krenula sam da osećam strah. Znala sam da moram brzo da reagujem. Sigurnost mi je pružio biber sprej koji uvek nosim sa sobom. Bila sam uplašena, ali nisam dozvolila da me strah zaledi.

Ispitanica 9, 21 godina, noć

Izašla sam iz autobusa i krenula peške ka nadvožnjaku tj Bulevaru Umetnosti. Na stanici i u okolini nije bilo nikog, bila sam potpuno sama. Posle nekoliko koraka sam primetila da u žbunju iza bandere stoji čovek sa spuštenim pantalonama. Prvo sam pomislila da urinira, iako je bio okrenut ka meni i ulici, ali sam shvatila da masturbira. Kada me je ugledao, počeo je da povlači pantalone i kreće ka meni. Okrenula sam se na peti i iz sve snage potrčala ka stanici. Hvala bogu, u tom trenutku je naleteo drugi autobus i ja sam uspela da uletim u njega. Iz autobusa sam videla da je promenio pravac i verovatno se vratio na tu poljanu. Izašla sam na sledećoj stanici. Osećala sam se kao da je neko samo u meni upalio prekidač beži i kako je to jedina misao koja je bila u mom biću u tom trenutku. Mislim da sam mogla istrčati kilometre tim sprintom. Sećam se ogromnog olakšanja kada sam videla svetlo autobusa, da staje, mislim da je bio neki poslednji autobus, i da uspevam da stignem. Kada sam izašla na sledećoj stanici, od straha sam se stalno osvrkala i jedva došla kod drugarice. Nakon toga sam često imala epizode, sve do danas, da se jako, jako plašim povratka kući kada je mrak.

Ispitanica 10, 16 godina, noć

Prišao mi je muškarac na punoj stanici i krenuo da me zapitkuje, dobacuje mi. Kada sam mu rekla da nisam zainteresovana da mu dam broj i pomerila se na drugi kraj stajališta krenuo je za mnom. U više navrata sam se pomerila po stanici ali za nekoliko sekundi on je do mene i pokušava da me hvati za ruke, da me dodirne... Pošto je to bio jedan od dana divnih beogradskih gužvi kao za inat nije bilo nikakvog prevoza 10,15 minuta. Kada je konačno naišao bilo koji autobus, ne onaj koji mi treba, ali ko veli da pobegnem, on utrčava u autobus za mnom... Hrabra žena me je odbranila, a nažalost dobila udarac od njega. Osećala sam se uplašeno i bespomoćno najviše jer je na stanici bilo puno posmatrača koji nisu reagovali, incident je trajao 10ak minuta...

Ispitanica 46, 24 godine, veče

Višestruka i dugogodišnje ponavljana seksualna viktimizacija označava situacije u kojima žena tokom meseci ili godina više puta doživljava različite oblike seksualnog uznemiravanja ili nasilja od istog ili različitih počinitelaca, na istim ili sličnim relacijama javnog prevoza.

Višestruku i dugogodišnju ponavljaju seksualnu viktimizaciju karakteriše:

- žena je iznova i iznova izložena dobacivanju, dodirivanju, praćenju, egzibicionizmu ili drugim oblicima seksualnog nasilja
- incidenti se ponavljaju na istim ili različitim linijama, istim ili različitim stajalištima, u istim ili različitim terminima
- počinitelac može da bude jedan isti muškarac koji godinama targetira žene na određenoj ruti, ali može biti i niz različitih muškaraca koji koriste iste slabe tačke sistema

- dugotrajnost nasilja dovodi do hroničnog straha, anticipacije nasilja i izbegavanja određenih linija, termina ili delova grada
- žena prilagođava svoj život prevozu, umesto da prevoz bude servis koji joj omogućava kretanje

Postoje iskustva koja ne traju jednu vožnju, već godinama. Dešavaju se u talasima, na istim ili različitim linijama, u različitim periodima života, ali sa istom porukom – žena je ponovo i ponovo izložena muškarcima koji je seksualizuju, dodiruju, nasrću, prate, koriste gužvu ili prazne delove vozila da bi joj prišli.

Ovakva dugogodišnja viktimizacija ostavlja duboke posledice, naučene obrasce straha, stalni oprez, napetost tela, osećaj da je javni prostor unapred izgubljen prostor. Žene same sebe počnu da ubeđuju da je možda normalno, da su se našle na putu, da nije strašno, jer sistem nikada nije bio uz njih.

Ali istina je jednostavna: kada se nasilje ponavlja godinama, to nije incident nego struktura.

Period uznemiravanja je bio najveći od 11 godine do neke 27 godine života. Osoba bi se pripila uz mene otpozadi u gradskom prevozu, doživela sam guranje prstiju između butina u predelu međunožja, guranje aktovke takođe, vađenje penisa i trljanje o moju zadnjicu, takođe i masturbaciju iznad moje glave dok sam sedela u prevozu, masturbaciju na sedištu iza mene. Kada sam bila devojčica osećala sam se uplašeno i krivom. Da je donekle moja krivica jer se nisam dovoljno dobro snašla da to izbegnem koliko god to apsurdno zvučalo. Kao odrasla devojka a kasnije i žena, kada sam se nalazila u tim situacijama osećala sam nagli skok adrenalina, veliki bes i želju za nasiljem nad počiniocima. Potom bi usledila tuga. Volela bih da je bio samo jedan izolovan incident ali ne bi bilo istinito tako napisati s obzirom na brojnost i učestalost ovakvih uznemiravnja u javnom prevozu.

Ispitanica 5, višegodišnji period višestrukog nasilja

Dešavalo se više puta, često dok sam studirala. Muškarac se okačio sa obe ruke za držač i stao iza mene i priljubio se uz moje telo, dok ga nisam laktom u rebra nabola, pobegao je da siđe na sledećoj stanici. „Neko“ me je jako zgrabio za zadnjicu u gužvi, dok sam izlazila iz busa na Slaviji, kad sam išla na predavanje. Poluprazan bus, stojim na sredini, dvojica matoraca ulaze i postavljaju se jedan sa jedne strane, drugi sa druge, na po pola metra od mene. Kad je bus zakočio, jedan „slučajno“ pada na mene i gura me u naručje ovog drugog koji me je pošteno ispipao. Više puta mi se desilo da vidim muškarce da masturbiraju u prevozu a samo jednom je jedan dečko zamenio mesto sa mnom kad mi je bilo neprijatno, jer sam ga pitala. I hvala mu. Bare minimum.

Ispitanica 23, 18-22 godine, popodne

STIGLE SMO DO POSLEDNJE ST(R)ANICE I ....

... Iskustva žena jasno pokazuju ono što svaki put prelazimo ćutanjem – nasilje u javnom prevozu nije izolovan događaj, nego svakodnevni rizik koji su devojčice, devojke i žene učile da predviđaju, izbegavaju i preživljavaju. U istom autobusu nalaze se i onaj koji vreba i ona koja u glavi pravi plan bekstva. U istoj stanici stoje i one koje se prave da ne vide i ona koja trči ka sledećim vratima. U istom gradu postoje muškarci koji koriste gužvu da se približe i žene koje su naučile da stisnu torbu ili fasciklu kao štit.

Ako išta progovara iz ovih iskustava, to je činjenica da žene već rade sve što mogu: procenjuju, predviđaju, upozoravaju jedna drugu, prave prečice, nose sprej, glume sigurnost, skupljaju dokaze, dele iskustva. One se prilagođavaju prostoru koji ih ne štiti.

Nasilje u javnom prevozu zato nije ženski problem, već bezbednosni i politički problem grada. Kada vozač ćuti, institucije kasne, a publika se pravi mrtva, nasilniku je već sve dozvoljeno.

Ova analiza zato ima vrlo jednostavnu poruku – promena mora da bude sistemska, brza i vidljiva.

Od boljeg osvetljenja i protokola za vozače i vozačice, preko brže reakcije policije, do javnih kampanja koje jasno govore da seksualno nasilje u javnom prostoru nije privatna stvar, već pitanje bezbednosti sigurnosti svih koji žive u ovom gradu.

Žene su svoj deo posla uradile, progovorile su.

Sada je red na grad Beograd da uradi svoj posao.

NASLOV:

Koliko je sigurna tvoja vožnja? Istraživanje o seksualnom uznemiravanju, napadima i bezbednosti žena u javnom prevozu u Beogradu

IZDAVAČ:

Žensko udruženje Kolubarskog okruga

AUTORKA:

Hristina Cvetinčanin Knežević

LEKTURA I KOREKTURA:

Anđela Zubac

GODINA IZDANJA:

2025

Ova e-publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovorna inicijativa Ne plaši se mraka i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

